

SPELMAN PÅ TAKET

STUDIEMATERIAL

WASA TEATER

LOKALA UPPLEVELSER I VÄRLDSKLASS

TRADIZIE, TRADIZIE, TRADIZIE!

I Spelman på taket får publiken följa en judisk familj, där konflikt uppstår mellan pappa Tevje och döttrarna när de vill välja sina män av kärlek – inte av tradition. Det är en berättelse om frigörelse från gamla, patriarkala strukturer och om modet att gå egna vägar.

Normer och värderingar binder samman människor inom olika kulturer eller gemenskaper. Den gemenskap vi tillhör ger oss en repertoar av kulturellt accepterade handlingsalternativ som vägleder oss i mötet med andra. De skapar förutsättningar för att kunna bygga ett tryggt samhälle, men kan även leda till negativa förhållningssätt och föråldrade invanda mönster.

I det här studiematerialet betraktar vi vårt kulturella och sociala arv och de normer och värderingar som finns i vårt samhälle idag. Studiematerialet sporrar ungdomarna att reflektera kring förnuft, personligt ansvar och fri vilja. Övningarna bidrar på sikt till ett mer öppet samhälle där alla människor är lika värda och kan mötas med respekt.

Materialet innehåller många uppgifter som, som riktar sig specifikt till pedagoger i historia, religion och modersmål. Men kan utföras ämnesöverskridande.

Vi vill uppmuntra dig att vara lyhörd och låta de studerandes tankar och konstnärliga upplevelse av föreställningen, dess formspråk, innehåll och tematik styra valet av bearbetningsuppgifter.

Använd materialet så som du anser lämpligt för din grupp. Anpassa innehållet enligt den tid du har till förfogande och elevernas mognad. Ifall du vill ha stöd och vägledning med att omsätta övningarna i praktiken, tveka inte att ta kontakt.

Med vänliga hälsningar,

Nina och Sarah

Nina Dahl-Tallgren
Teaterpedagog
nina.dahl-tallgren@wasateater.fi

Sarah Bergkulla
Teaterpedagog
sarah.bergkulla@wasateater.fi

STORT TACK TILL

Wasa Teater vill rikta ett stort tack till Mårten Björkgren och Anders Fransén för ett fantastiskt samarbete vad gäller utformningen av innehållet i detta studiematerial. Mårten och Anders tog del av ett genomdrag av föreställningen och har i samtal med teaterpedagogerna bidragit med inspiration, sakkunskap och reflektioner kring föreställningens innehåll, tematik och formspråk. Här nedan kan du läsa deras tankar om samarbetet och föreställningen.

Mårten Björkgren är TD och akademilektor i religionsundervisningens didaktik. Han är involverad i utbildningen av såväl klasslärare som ämneslärare vid Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier. För närvarande ansvarar han för att utveckla ämnesövergripande pedagogik vid Åbo Akademi ämneslärarutbildning. Det sker inom ramen för ett av regeringens spetsprojekt, IDEMO (2018-2021), vars syfte är att genom forskningsbaserat utvecklingsarbete höja ämneslärares ämnesövergripande kompetens och ge dem beredskap att kombinera värdegrund, ämnesundervisning och läroplanens temaområden i sin framtida undervisning.

"Spelman på taket" är en riktig "guldgruva" för en skola (åk 7-9, gymnasier) som med teaterns hjälp vill i ett då och nu-perspektiv undersöka teman som judendom, traditioner, normer, längtan efter kärlek, gemenskap och frigörelse. Pjäsen utmanar åskådaren särskilt med teman som maktutövning, ett "vi och dom"-tänkande och den mörka skuggan av ondska och förföljelser där etnicitet och religion används som medel för misstänksamhet och hat. I den fiktiva handlingen möter publiken stegvis ett antijudiskt inslag i den lilla byn Anatevka i Tsarryssland. Pogromerna är den historiska kontexten.

Föreställningen erbjuder många möjligheter att både i för- och efterarbetet jobba ämnesöverskridande i undervisningen. Teater som konstform är i sig helhetsskapande. Den uttrycker livets harmoni och motstridighet, den ger rum för lycka, glädje, gemenskap, utanförskap, lidande och sorg på samma scen. Att närma sig pjäsens olika teman kan göras både tillsammans eller parallellt i läroämnena som till exempel modersmål & litteratur, religion, livsåskådning, musik, bildkonst, filosofi, historia och samhällslära. En möjlig röd tråd och målsättning i sådana studier är nya kunskaper och färdigheter i multilitteracitet och reflektion över etiskt handlande då och nu.

Anders Fransén. FM allmän historia, EM entreprenörskap och företagsledning. Lärare i historia, samhällslära och filosofi vid Vasa övningsskolas gymnasium. Inom IDEMO - ett gymnasie- och lärarutbildningsfokuserat nätverk för utveckling av ämnesövergripande pedagogik, demokratifostran och verksamhetskultur - har jag under läsåret 2019-2020 en roll som projektutvecklare.

Ett samarbete kring pjäsen Spelman på taket var helt naturligt då handlingen tangerar många aspekter av rådande samhällsdebatt. Dessutom löper en växelverkan mellan gymnasium, universitet och samhällsaktörer väl i linje med målsättningarna i läroplansförändringarna.

Moraliska dilemman var en återkommande ingrediens i pjäsen och möjligheterna till etisk reflektion med studerande är därmed goda. Ur ett mer historiskt perspektiv avhandlas bl.a. teman som sionism och emigration. Frågor som rör marginalisering och utanförskap kan väl aktualiseras med avstamp i såväl en förfluten som aktuell kontext. Spelman på taket är en tankeväckande och ämnesövergripande pjäs som lämpar sig för alla åldrar.

SPELMAN PÅ TAKET

Wasa Teater erbjuder underhållning utöver det vanliga i det nyrenoverade teaterhuset med storsatsningen Spelman på taket. Spelman på taket är en musikal med dans, romantik och gripande historier.

Spelman på taket handlar om en svunnen tid men är samtidigt en musikal om det närvarande. Den skildrar en befolkning i den fiktiva byn Anatevka, med grundmurade judiska traditioner, där de heliga skrifterna både ger stabil vägledning och upphov till diskussion. Men den handlar också om idag – hur våld och ekonomiska kriser leder till förföljelse, driver folk i exil; då som nu, alltså.

Handlingen följer en judisk familj där konflikt uppstår mellan pappa Tevje (Mats Holmqvist) och döttrarna (Ksenia Timoshenko, Sannah Nedergård, Astrid Stenberg) när de vill välja sina män av kärlek – inte av tradition. Det är en berättelse om frigörelse från gamla, patriarkala strukturer och om modet att gå egna vägar.

Spelman på taket är en av de tidlösa Broadway-klassikerna med fartfylld klezmerinspirerad folkmusik och välbekanta melodier. Markus Virtas vision är att göra en uppdaterad, energisk version av ett klassiskt material, lyfta fram det komiska men också det stora dramat som finns inbyggt i materialet. Kom och se hur regissören Markus Virta valt att utforma musikalen på Wasa Teaters nyrenoverade scen tillsammans med en välsjungande ensemble och en orkester under Ralf Nyqvists ledning.

ORIGINALPRODUKTION: NEW YORK STAGE REGISSERAD OCH KOREOGRAFERAD AV
JEROME ROBBINS

PRODUCERAD AV HAROLD PRINCE

Baserad på berättelser av Sholem Aleichem, med specialtillstånd av Arnold Perl

Presenteras i samarbete med Music Theatre International (Europe)

SPELMAN PÅ TAKET

PREMIÄR: 21.9 2019

AV: Joseph Stein TEXT: Sheldon Harnick MUSIK: Jerry Bock

REGI: Markus Virta

SCENOGRAFI: Jani Uljas

KOSTYM: Linn Wara

KOREOGRAFI: Miguel-Angel Fernandez

KAPELLMÄSTARE: Ralf Nyqvist

LJUS: Tobias Lönnquist

LJUD: Dennis Lindén

MASK- OCH PERUK: Anna Vesterback, Silvia Österåker

DOCKKONSTNÄRER OCH - INSTRUKTÖRER: Pia Kalenius, Merja Pyhönen

SKÅDEPELARE OCH ROLLER: Johan Aspelin - Fyedka, Rabbi, Mendel, Fruma-Sarahs Arm Jonas Bergqvist - Lazar, Shprintze, Mendel, Konstapeln, Rabbi Mats Holmqvist - Tevye Thomas Lundin - Vårdshuvärden, Mendel, Bielke, Rabbi, Nahum, Tonårspojkarna Sannah Nedergård - Hodel, Nahum, Fruma-Sarahs Arm, Bielke Filip Ohls - Motel Tove Qvickström - Avram, Yente's Arm, Shprintze, Fruma Sarah, Shaindel, Mendel Tom Salminen - Perchik, Konstapeln Carola Sarén - Yente, Mendel, Farmor, Shaindel Astrid Stenberg - Chava, Shprintze Ksenia Timoshenko - Tzeitel Maria Udd - Golde

ORKESTER: John Ale'n/Petri Judin - klarinett Alexei Meidzof - violin Patrik Lax - slagverk Ralf Nyqvist - piano Eero Paalanen - bas Tobias Udd - trumpet Johan Aspelin - gitarr, mandolin

LJUSMÄSTARE: Kristoffer Svern

LJUSTEKNIKER: Alexander Nyberg

FÖRESTÄLLNINGSMASK: Anna Vesterback, Peter Bergfeldt

INSPICIENT/SCENMÄSTARE: Maria Lång

SCENMÄSTARE/INSPICIENT: Johan Pohjanheimo

SCENTEKNIKER: Michael Eriksson

REKVISITA: Raija Sabel, Sara Snickars

DEKORVERKSTAD: Jeremy Crofts, Stig Lund, Nicholas Isaksson

KOSTYMATELJÉ: Belinda Fridlund, Hanna Enlund, Linn Wara, Ina Nordlund, Nicolina Lindahl

PRODUKTIONSPLANERARE: Pia Enroth

FOTO, VIDEO, AFFISCH, PROGRAMBLAD: Frank A. Unger

TEKNISK CHEF: Mats Antell

ADMINISTRATIV CHEF: Marit Berndtson

DRAMATURG: Annina Enckell

LJUD-OCH LJUSTEKNIKER: Tim Stratton

FASTIGHETSSKÖTARE/SCENTEKNIKER: Dan-Ove Glader

FÖRSÄLJNINGSCHEF: Simon Ventus

FÖRSÄLJARE: Ingela Johansson

BILJETTKASSAN: Sabina Backholm, Margaretha Unger

MARKNADSFÖRINGSCHIEF: Jan Fröjdö

TEATERPEDAGOGER: Nina Dahl-Tallgren, Sarah Bergkulla

EKONOMISEKRETERARE: Ulf Johansson

CIVILSTJÄNSTGÖRARE: Tobias Klemets

STÄDFÖRMAN & STÄDARE: Olena Galchenko, Alla Bondar, Tatjana Fors

PUBLIKVÄRDAR: Benjamin Fridlund, Otto Väärä, Ali Taher, Alexandra Wärm, Elin Söderholm, Ida Grandér, Denise Källman, Wilma Fröjdö, Henriette Svanbäck, Måns Backman

TEATERCHEF/ANSVARIG UTGIVARE: Åsa Salvesen

Föreställningens rättigheter övervakas av XXXXXX

FÖRESTÄLLNINGENS LÄNGD: 2 h 45 min inkl paus

SPELPERIOD: 20.9 -

EN DOCKA PÅ TAKET?

Dockteatern är inte vad det en gång i tiden var. Det är verkligen inte längre "bara" något obskyrt inslag i barnprogrammen med tjeckiska dock-skuggspel eller kasperteater på torget. Dockteatern har kommit in i finrummet på riktigt och vi kan i dag se dockor på världens teaterscener nu och då i olika skepnader och tekniker. Det är onekligen en spännande berättarteknik som har kommit att få den plats den förtjänar. Äntligen! Under de senaste decennierna har man kunnat se föreställningar som War Horse, Lejonkungen och Avenue Q dra miljonpublik i London och New York och de har ett centralt berättande av just dockor, något som man kanske inte skulle trott för 30 år sedan var möjligt. Men idag går allt! Vi tänjer gränserna på teatern om och om igen och kräver fler och fler färdigheter av våra skådespelare. Senast jag var på Wasa Teater var det med Ingvar! – En Musikalisk Möbelsaga i vilken skådespelarna fick sjunga, dansa och spela instrument samtidigt som de gestaltade möbler och allt mellan himmel och jord. Denna gång är det en ny utmaning, dockor! Ingen av skådespelarna på scenen hade i våras jobbat nämnvärt med dockor, men gosse att de har gjort det nu! Jag är evigt tacksam för allas öppenhet i denna process, att ingen gett upp, att alla hela tiden fortsatt utmana sig själva och ta det vidare steg för steg. För det har inte varit en självklarhet. Dockorna i vår version av Spelman på taket är ett nytt inslag i historien om Tevye. Målet har varit att med hjälp av dockorna accentuera och förhöja karaktärerna som omger Tevye och hans familj i den lilla byn Anatevka. Att skruva och förtydliga galenskapsnivån på vad samhället förväntar sig av oss, vad omvärlden sätter för krav på oss i form av traditioner, förväntningar, religion och politik. Dockorna har en förmåga att leva helt naturligt i en förhöjning vi annars väldigt sällan får tillgång till, och jag vill tro att vi mår bra av det. Det kittlar vår fantasi, får oss att öppna upp och förhoppningsvis se oss själva med en viss självdistans och ge en viss självinsikt.

Regissör, Markus Virta

**MIGUEL-ANGEL
FERNANDEZ ESCOBAR**

1. Född i Santiago, Chile, har bott i Oslo sedan jag var 6 år.

2. Koreograf. Mitt jobb är att få Skådespelarna att dansa och röra sig i tidsriktig stil, samt «vacker, ljuvlig och rolig» dans-harmoni med dockorna!

3. Jag använder noter mycket i mitt arbete, för att få fram det musikaliska i koreografin. Jag har också gjort en hel del research på rysk folklore-dans och dess utveckling de sista 100 åren. Vi har sedan gjort vårt eget fysiska språk i dansen och koreografin på basen av detta.

JANI ULJAS

1. Bosatt i Turku

2. Jag har planerat scenografin till musikalen, hur den ser ut och hur den förändras och anpassas till föreställningen.

3. Föreställningen föds i samarbete med arbetsgruppen. Med scenografin utgår jag ifrån hurdan sinnesstämning jag vill skapa åt föreställningen. Gällande Spelman på taket intresserade tanken på hur skådespelarna med en hög med möbler och saker kan berätta byborna i Anatakas berättelse.

PIA KALENIUS

1. hemort Turku, (familjen från Österbotten, Peräseinäjoki)

2. Dockmakare och coach. Jag har designat och byggt alla femton dockor för Spelman på taket och också coachat skådespelarna hur de ska spela med dockorna.

3. De stora linjerna har vi planerat med regissör Markus Virta, scenograf Jani Uljas, dockcoach Merja Pöyhönen och kostymdesigner Linn Wara. Efter det vidareutvecklade jag så kallade mouthpuppet-teknik – dockor. Dockorna utvecklas också genom skådespelarna, hur dom spelar med dockor och hurdana karaktärer och röster dom ger dockorna.

LINN WARA

1. kommer från Stockholm. Utbildad på Stockholms dramatiska högskola och har arbetat som kostymdesigner och scenograf i Sverige och Finland.

2. Till spelman på taket har jag designat och kostymerna som bärs av skådespelarna i föreställningen, som sedan tillverkats av Wasa teaters syateljé. Mycket av inspirationen till

kostymen har jag tagit från foton från sekelskiftet 1900, som jag sedan bearbetat för att göra en egen version.

3. Processen har varit rätt speciell då många av karaktärerna spelas av dockor, Därför har jag och Pia Kalenius som designat dockorna samarbetat med att försöka föra ihop dockornas visuella värld med skådespelarnas.

ANNA VESTERBACK

1. Hemma från Petalax men bor i Vasa sen 7 år tillbaka

2. Mask och Perukplanering

3. Masken och peruken skall vara estetiskt tilltalade men inte sticka ut. Masken och peruken skall vara i harmoni med dräkten och helheten. Detta för att publiken enkelt skall förstå vilka slags karaktärer de är och berätta om deras ursprung och hur de lever och har det.

TOBIAS LÖNNQUIST

1. Bor i Bennäs

2. Jag är ljusdesigner för Spelman på taket.

3. Försöker förmedla känslan i föreställningen åt publiken med ljussättningen.

DENNIS LINDÉN

1. Vasa

2. Ljudplanering

3. I planeringen av ljudbilden i Spelman på taket har vi försökt återskapa en så bra ljudbild som möjligt för alla i salongen. Ljudet försöker vi hålla organiskt och naturligt med möjlighet att lyfta större händelser i berättelsen. Vi har ett helt nytt ljudsystem på teatern som möjliggör bättre ljud för alla teatersalongen samtidigt.

RALF NYQVIST

1. Vasa

2. Musikinstudering och kapellmästare

3. I planeringen har vi utgått ifrån att det är en liten orkester och då kunnat komma närmare den traditionella klezmermusiken. Det ger möjlighet att lyfta fram enskilda musiker. I sången har vi utgått från att hela ensemblen sjunger, musiken innehåller allt från små solon till stora körpartier.

M U S I K E R

Eero Paalanen
Bas

Tobias Udd
Trumpet, horn

Patrik Lax
slagverk

Alexei Meidzof
Violin

John Ale'n
klarinett

Petri Judin
klarinett

Ralf Nyqvist
Kapellmästare
Piano, dragspel

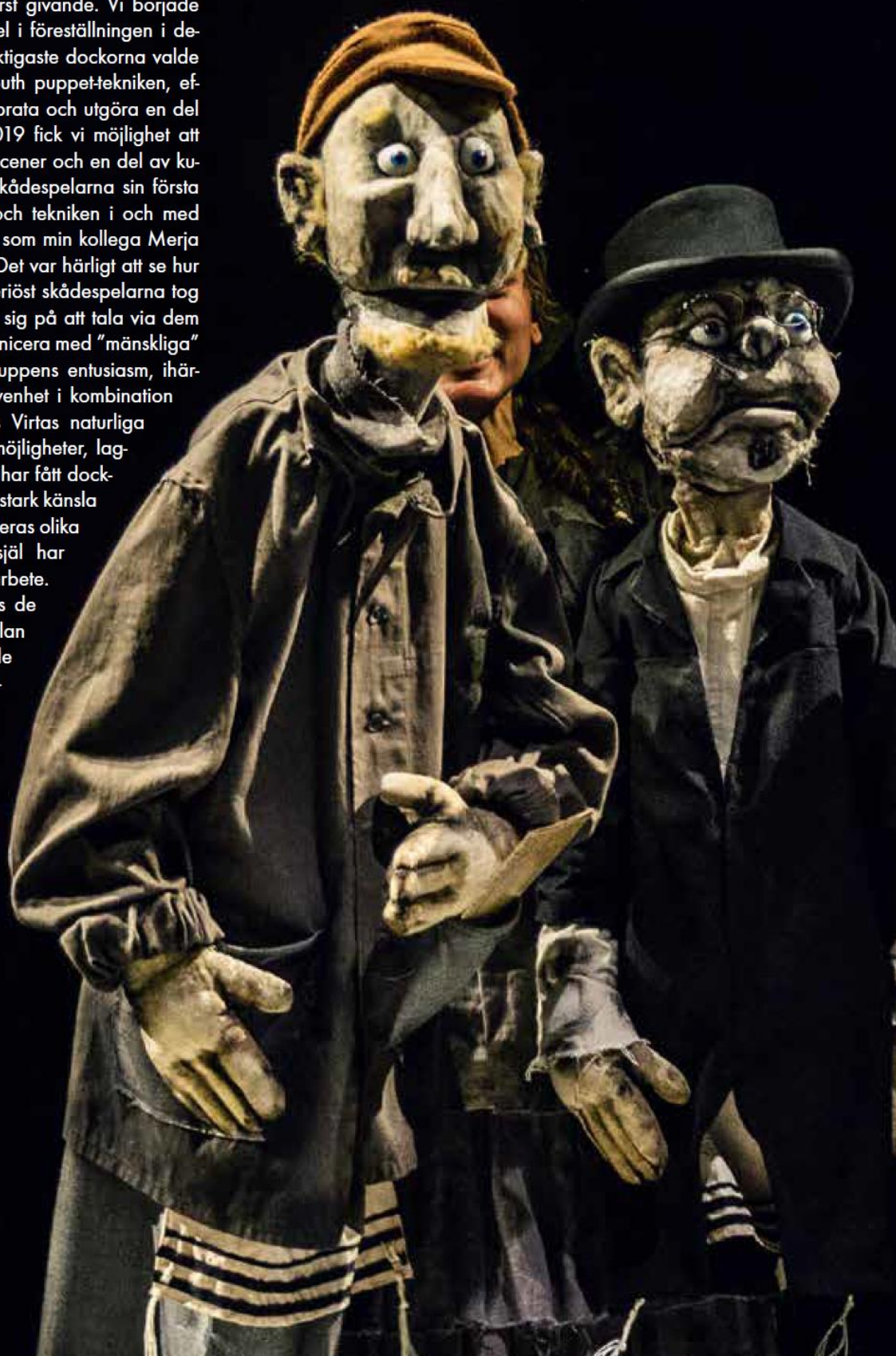
Johan Aspelin
gitarr, mandolin

DOCKORNA

Resan med dockorna har varit inspirerande, rolig, utmanande och ytterst givande. Vi började planera dockornas andel i föreställningen i december 2018. För de viktigaste dockorna valde vi en tillämpning av mouth puppet-tekniken, eftersom dockorna skulle prata och utgöra en del av ensemblen. I maj 2019 fick vi möjlighet att testa dockorna i några scener och en del av kulisserna. Samtidigt fick skådespelarna sin första kontakt med figurerna och tekniken i och med den dockförarworkshop som min kollega Merja Pöyhönen höll för dem. Det var härligt att se hur fördomsfritt, ivrigt och seriöst skådespelarna tog sig an dockorna, övade sig på att tala via dem och lät dockorna kommunicera med "mänskliga" gestalter. Hela arbetsgruppens entusiasm, ihärdiga träning och hängivenhet i kombination med regissören Markus Virtas naturliga sinne för dockteaterns möjligheter, lagbundenheter och humor har fått dockorna att leva! Jag har en stark känsla av att dockgestalterna, deras olika karaktärer och deras själ har utformats via vårt samarbete. Och i samarbete formas de fortsättningsvis – nu mellan scenen och salongen: de ord, handlingar och andetag som dockförarna fyller dockorna med kommer i samspel med publikens tolkningar att blåsa liv i invånarna i Anatevka.

Pia Kalenius
dockteaterkonstnär/
dockmakare

TEMAN

Spelman på taket

TRADITIONER

Tradition är latinska och betyder "överlämnande". Det syftar på det som lämnas vidare inom det kulturella och sociala arvet. Det kan handla om invanda seder och bruk, olika synsätt, språk och värderingar. Traditioner betecknar även vardagliga normer, liksom gamla sedvänjor, som återupprepas i en sluten gemenskap eller i ett öppet samhälle. Dessa värderingar förs vidare genom släktleden och samhällsskikten. De flesta traditioner har en tendens att med tiden förändras, som en följd av att nya kunskaper och insikter tillfogas. En blandning sker ständigt mellan gamla och nya idéer, kontentan som återstår bildar nya traditioner.

VÄRDERINGAR

Värderingar handlar om grundläggande ställningstaganden till sådant som är av betydelse för en persons känsloreaktioner, livs- och samhällsuppfattning och handlingar, vad som är viktigt och oviktigt, bra och dåligt, gott och ont, rätt och orätt med mera. Värderingar som finns hos oss svarar mot värden, religiösa, moraliska, politiska och så vidare, som vi upplever som något som finns utanför oss.

NORMER

Normer är oskrivna regler, idéer och ideal kring hur man förväntas vara, leva och se ut. Normer påverkar på alla möjliga nivåer: relationer, synlighet, lagstiftning, det egna måendet och mycket mer. Alla normer är inte dåliga utan det finns många normer som är bra, t.ex. att vi i Finland inte slår barn. Vissa normer hänger dock ihop med maktstrukturer i samhället och påverkar vissa människor negativt. Personer som bryter mot normer kan komma att uppleva osynliggörande, trakasserande, diskriminering eller våld. Det kan påverka ens hälsa negativt eller leda till ojämlika livsvillkor.

**”Allt vad ni vill att människan
skall göra för er, det skall ni
också göra för dem”**

Den gyllene regeln är en grundläggande etisk princip
som återfinns inom de flesta religioner och andra
filosofiska och etiska läror.

WASA TEATER

100år

1	9	1	9
2	0	1	9

STARTEN

Det fanns pengar. Det fanns vilja. Det fanns en strävan att göra något gott, att väcka folket. Det fanns människor som insåg att kulturen är en kraft. I den andan uppstod Wasa Teater 1919.

PRÖVNINGAR

När teatern brann i januari 1953 hann röken knappt lägga sig innan beslutet att bygga upp den igen hade fattats. Österbottningarnas målmedvetenhet blommade och ett nytt teaterhus reste sig. Ingenting var omöjligt.

REGIONTEATER

1980 blev Wasa Teater hela Österbottens teater. Kravet på förnyelse och demokrati ljöd högt, men också den här turbulensen klarade sig teatern igenom. Samtidigt kom kommunerna in i teaterverksamheten.

FRAMTIDSTRO

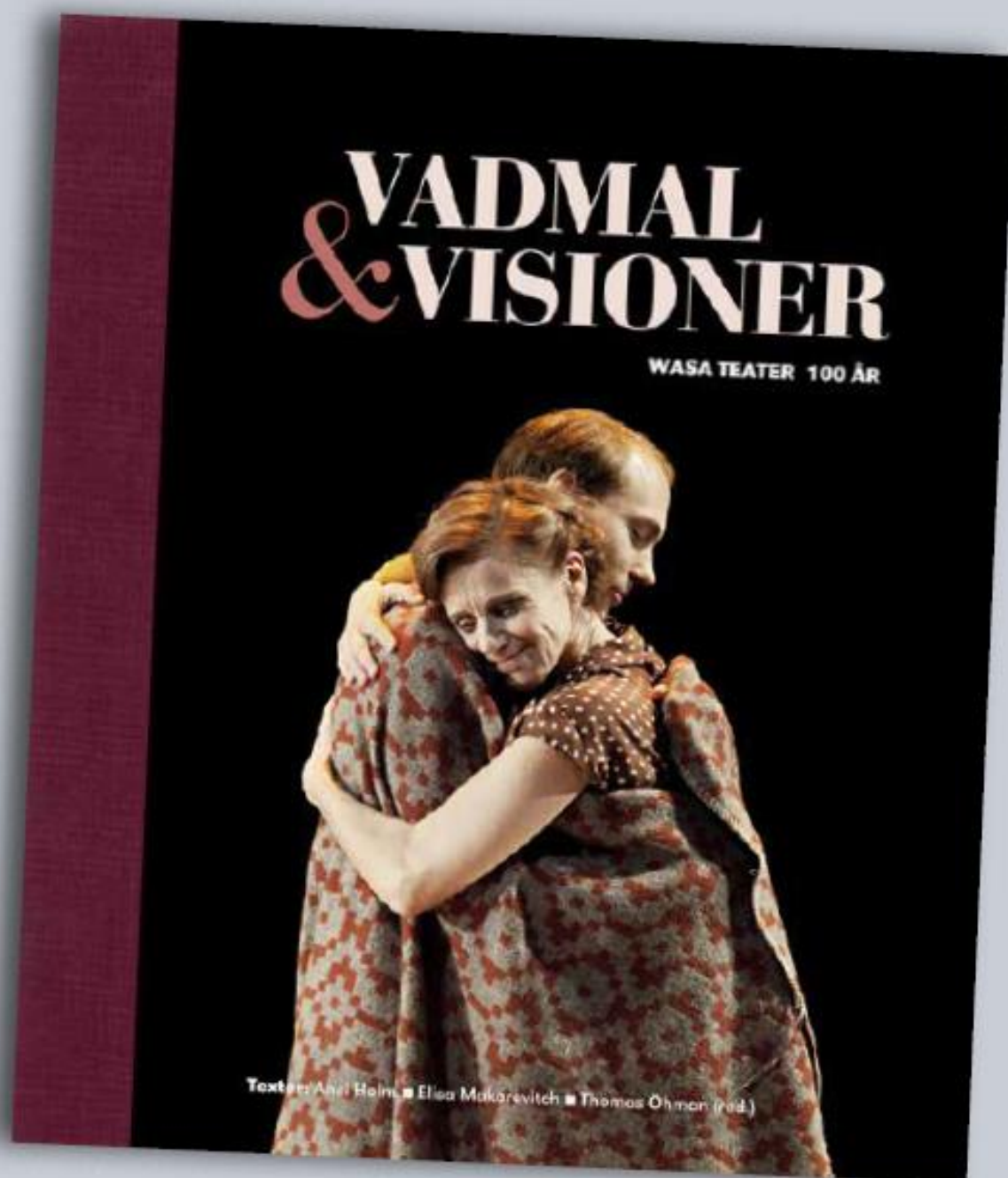
Wasa Teater står redo inför 2020-talet. En hundraårig dröm har blivit verklighet – ett förnyat teaterhus där publiken sätts i högsätet står klart. Teatern står inför en ny era med en klar målsättning och vision att skapa lokala upplevelser i världsklass.

HISTORIKEN

OM WASA TEATER 100-ÅR

UTKOMMER 11 OKTOBER

Historiken kan köpas vid Wasa Teaters biljettkassa, från
Gros bokhandel och via bokhandlare i Österbotten.

BRA ATT TÄNKA PÅ INNAN TEATERBESÖKET

VID SJUKDOK KAN EN FÖRESTÄLLNING INHIBERAS

Tyvärr har Wasa Teater inga inhoppare som kan ta över skådespelarnas roller. Blir någon av dem sjuka, så inhiberas därför föreställningen. Både för skådespelarnas arbetshälsa, men även för publikens välmående. Vi ber er hålla detta i åtanke om det skulle inträffa. Teatern tar då kontakt med er och försöker boka om er.

GÅ IGENOM TEATERNS TRIVSELREGLER

Vad är det som gäller när man går på en teaterföreställning? Ordningsregler som att lyssna, följa med aktivt och respektera varandra gäller även när man ser på teater. Under föreställningen är det däremot tillåtet att reagera och leva sig in i det som händer på scenen, det öppnar upp dialogen mellan skådespelare och publiken på ett naturligt sätt.

LUNCH ELLER MELLANMÅL?

Vill er skola äta lunch eller mellanmål innan, i pausen eller efter föreställningen? Meddela gärna försäljningen på Wasa Teater, så kan de ordna med ett utrymme åt er.

TILLGÄNGLIGHET

För rullstolsburna finns en dörr till höger om huvudentrén, där inne finns en hiss så att de som kommer med rullstol enkelt ska kunna ta sig in till teatern. Informera alltid vid biljettbokningen om du behöver rullstolsplats, eller har annat önskemål angående sittplatsen. Våra föreställningar textas till svenska, finska och engelska. Textningen får man tillgång till genom att ladda ner en app på sin telefon eller låna en ipod från teatern. T-slinga för personer med nedsatt hörsel finns installerad i salongen. Fråga försäljningspersonalen om mera information.

BRA ATT TÄNKA PÅ UNDER TEATERBESÖKET

Går gärna igenom tillsammans med ungdomarna hur teaterbesöket kommer gå till, så att de på bästa sätt kan förbereda sig och vet vilka förhållningsregler som gäller.

GARDEROBER

När du anländer kan du hänga av dig jacka, ryggsäck och andra tillhörigheter i teaterns garderob.

PUBLIKVÄRDAR

Våra publikvärdar finns på plats i teaterns foajé och hjälper dig gärna med dina frågor och önskemål.

TOALETT

Toaletterna hittar du på första våningen till vänster om biljettkassan.

INGEN MAT ELLER DRYCK INNE I SALONGEN

Vi vill vänligen be vår publik att inte ta in mat, godis eller dryck i salongen, det kan störa koncentrationen för övrig publik och skådespelarna. Dessa kan däremot avnjutas i pausen.

SÄTT ERA MOBILTELEFONER PÅ LJUDLÖST

Vi vill påminna vår publik om att sätta telefoner och annan elektronik på ljudlöst av respekt för övrig publik och skådespelarna.

FOTOGRAFERING OCH INBANDNING FÖRBJUDEN

Under föreställningen är det att upphovsrättsliga skäl förbjudet att banda in eller ta bilder. Däremot får man gärna ta bilder innan föreställningen börjar, i pausen och när föreställningen är slut. Hashtagga gärna #wasateater.

PAUSEN

Pausen räcker ca 20 minuter och då går publiken ut ur salongen. När dörrarna åter öppnas kan man gå in igen.

FÖRARBETE

Här hittar du uppgifter som du kan göra tillsammans med ungdomarna innan teaterbesöket. Välj de uppgifter som inspirerar dig och ungdomarna. Diskutera gärna med dina kolleger hur ni på bästa sätt kan lyfta fram pjäsens innehåll, tematik och formspråk.

WASA TEATER – SPELMÄN I 100 ÅR

DET NYRENOVERADE TEATERHUSET

I år 2019 fyller Wasa Teater 100 år. Det firas med ett nyrenoverat teaterhus som bjuder på tillgänglighet, ny teaterrestaurang, publikvänlig repertoar och större salong. Wasa Teater har under 2018-2019 genomfört en omfattande renovering och öppnar nu upp nya och gamla dörrar för att åter välkomna sin publik. Utgångspunkten för renoveringen är att stora scenens teknik moderniserats för att teatern ska kunna erbjuda olika slags estradkonst med ljudvärld, scenografi och ljussättning i toppklass. På innergården har det byggts en ny huskropp som bland annat innehåller ett lager i anslutning till teaterns stora scen. Lagret möjliggör längre och mer flexibla spelperioder där humor, musik, drama och familjepjäser kan växla från vecka till vecka och från dag till dag. Renoveringen inleddes i maj 2018 och stod klar i September 2019. Följ med när president Ahtisaari (Carola Sarén) tar er med runt i huset. De båda videorna gjordes i samband med en insamlingskampanj för teatern av Stiftelsen Wasa Teater. Vilka förväntningar väcker videorna på teaterbesöket?

Den första videon från maj 2018: <https://www.youtube.com/watch?v=OF-nFuEUILA>

Den andra videon från maj 2019: <https://www.youtube.com/watch?v=l4ElIgrVVo>

BERÄTTA OM ETT TEATERMINNE

Wasa Teater bär på många minnen. Både dess personal och publik har genom åren delat en hel del upplevelser. I samband med att teatern firar 100 år kommer stiftelsen Wasa Teater att ge ut en historik fylld med berättelser från teaterhuset. Spelman på taket är teaterns jubileumspjäs och den kommer spela i samband med teaterns officiella födelsedag 1.11. Uppmärksamma gärna teatern under vecka 44, beställ historiken till er skola och läs högt ur den. Låt de studerande dela med sig av egna minnen från teatern eller ert senaste teaterbesök. De får gärna skriva ner berättelserna och skicka dem till oss, så sparar vi dem i vårt arkiv för kommande generation teaterbesökare. Kanske blir de ett inslag i vår nästa historik? Syftet med övningen är att de studerande ska känna att de är med och formar Wasa Teaters historia.

VÄRLDEN FÖR 100 ÅR SEDAN

Spelman på taket utspelar sig i början av 1900-talet fram till inmot först världskrigets utbrott, därmed lite över 100 år tillbaka i tiden. Pjäsen ger oss en känsla av hur läget i världen var för judarna just då. Men hur såg det ut i resten av världen? Hur såg det till exempel ut i Finland? Teaterbesöket möjliggör en djupdykning i vår historia och de politiska händelser som utspelade sig i världen i början av 1900-talet. Dela in de studerande i mindre grupper och låt dem söka reda på information om läget i Europa och USA 1900-1914. Låt varje grupp välja ett land, se gärna till att Ryssland och Finland finns med bland dessa. Märk ut en tidslinje på golvet och låt de studerande fylla på med information som de skriver ner på post-it-lappar. Titta sedan tillsammans på tidslinjen. Hur skulle de sammanfatta läget just då? Syftet med övningen är att ge de studerande en möjlighet att se pjäsens berättelse i ett större perspektiv.

ÖPPNA UPP PJÄSENS INNEHÅLL

Prata kort om vilken inverkan ett första intryck kan ge en hel upplevelse. Läs texten om pjäsen och se videon "Repetitionerna är igång" på Wasa Teater hemsida. Du hittar den under fliken Vad vill du se / Spelman på taket. Där öppnar regissör Markus Virta och koreograf Miguel-Angel Fernandez upp repetitionsprocessen och berättar mer om föreställningens innehåll och vilken utmaning de gett sig själva. Ta två stora papper och skriv ner följande frågor på dem: Vilka förväntningar väcker videon? Vilka fördomar väcker videon? Låt de studerande skriva ner sina svar på post-it-lappar och sätta upp dem under frågorna. Titta på svaren tillsammans och samtala om eventuella likheter / olikheter i svaren. Efter föreställningen, följ gärna upp med övningen "Das Arts" i efterarbetet. Syftet med övningen är att öppna upp repetitionsprocessen och föreställningens spelstil.

DISKRIMINERING OCH FÖRFÖLJELSE I HUNDRATALS ÅR

ANTISEMITISM

Spelman på taket utspelar sig i den fiktiva byn Anatefka i Ryssland i början av 1900-talet. Handlingen följer en judisk familj där konflikt uppstår mellan pappa Tevje och döttrarna, när de vill välja sina män av kärlek – inte av tradition. Det är en berättelse om frigörelse från gamla, patriarkala strukturer och om modet att gå egna vägar. I bakgrunden av denna berättelse får vi även följa med judarnas kamp om överlevnad strax innan första världskriget bryter ut. Vad känner de studerande till om judarnas läge under denna tid? Vad gav uppstod till antisemitismen? Här nedan hittar du en kort sammanfattning av vad pjäsen handlar om man ser till vår historia och vad läget var i början av 1900-talet i Tsarens Ryssland. Läs upp texten för ungdomarna. Känner de till judarnas situation i Ryssland under början av 1900-talet?

"För Östeuropas judar blev allt svårare mot slutet av 1800-talet. Efter attentatet mot den ryske tsaren Alexander II år 1881, ett dåd som skyldes på judarna, ökade de antijudiska kampanjerna i styrka. Hatet underblåstes av myndigheterna. En våg av pogromer – storskaliga attacker på judar och deras egendom – svepte över Tsarryssland. Tusentals judar mördades och fördrevs. Många flydde till Västeuropa eller till Palestina. Än fler emigrerade till USA. Mellan 1880 och 1917 utvandrade cirka två miljoner judar från Ryssland och andra östeuropeiska länder till USA."*

Låt de studerande besöka hemsidan där texten kommer ifrån: <https://antisemitismdaochnu.se>. "Antisemitism – då och nu" är ett digitalt undervisningsmaterial som de studerande når online. Materialet är utformat för samhällskunskap och historia i åk 7–9 och gymnasiet (Sverige). Där hittar du även en lärarhandledning kring materialet. Längst ner på sidan hittar du de åtta kapitel som materialet är uppbyggt av. De kan utforskas i följd, i valfri ordning eller separat med fokus på specifikt tema. Syftet med övningen är att ge de studerande en möjlighet att bekanta sig med judarnas historia och på så sätt kunna sätta föreställningens handling i ett större sammanhang.

*Pogrom är en våldsam och blodig, ofta samordnad, förföljelse av en folkgrupp, i synnerhet med avseende på antisemitiska förföljelser av judar.

KARIKATYRER OCH STEREOTYPER

Spelman på taket görs av 12 skådespelare, de spelar den judiska familjen som pjäsen handlar om och de unga män som uppvaktar döttrarna i familjen. Därutöver porträtterar de byns invånare med hjälp av dockor. Tittar man närmare på dockorna så kan man se att de bär drag av det som man i historien har uttalats vara typiska judiska anletsdrag. Det kan vara intressant att göra de studerande uppmärksamma på detta. I bilaga 3 hittar du framsidan av den franska antisemitiska tidningen *La Libre Parole* som utkom 1893, några år innan den tid pjäsens handling utspelar sig. Be de studerande titta på omslaget och diskutera vilken bild de får av judar genom att titta på den. Den andra bilden är nazitysk propaganda från andra världskriget som sprider myten om en judisk världskonspiration. Affischen, som visar en antisemitisk karikatyr av en judisk man, påstår att judarna styr de mot Tyskland allierade makterna Storbritannien, USA och Sovjetunionen. Finns det folkslag i dag som diskrimineras på samma sätt? Syftet med övningen är att väcka tankar och känslor kring hur folkslag och kulturer har diskriminerats genom tiderna och fortsättningsvis görs ännu idag.

Bilderna är tagna från hemsidan <https://antisemitismdaochnu.se/Konspirationsteorier/>.

HUR KÄNNES DET ATT BLI UTSATT?

Denna övning är en liten fördjupning till övningen ovan. Se till att de studerande är respektfulla mot varandra när de utför övningen.

Dela in dem i par och ställ dem på kö, så att den ena (person 1) står framför och den andre (person 2) bakom. Person 1 får nu till uppgift att gå avslappnat runt i rummet, person 2 går bakom och försöka imitera den andres gångstil. För att göra det lite lättare kan du be dem fundera på hur fötterna och knäna vänder sig, tar de långa eller korta steg, hur går armarna, hur stöder nacken upp huvudet? När du ser att person 2 har gångstilen under kontroll, ber du den som går först att kliva till sidan och iaktta. Den som går ska nu försöka hålla gångstilen. Efter en stund kan du be dem försöka överdriva gångstilen, först lite, sedan mer och till sist så att den går karikerat, dvs. överdriv så mycket som möjligt. Syftet med övningen är att konkretisera och väcka tankar kring hur det känns att bli hånfullt återgiven av någon annan.

TIPS! REFERENSER ÅT DE UNGA

I föreställningen förekommer det referenser till ord, personer i bibeln. Det kan vara intressant att bekanta sig med dem på förhand eller efter att man sett föreställningen. Mårten tipsade oss om att man till exempel kan läsa berättelserna ur barnens bibel, som är kortfattade och mer lättillgängliga. Syftet med övningen är att de studerande ska förstå bakgrunden till de bibliska referenserna i pjäsen.

- Moses
- Kung David
- Messias
- Josef
- Abraham
- Salomon

TRADITIONER, NORMER OCH VÄRDERINGAR

VAD BETYDER ORDET TRADITION?

Redan under de första minuterna av pjäsen så sjunger skådespelarna om vikten av traditioner i den lilla by där handlingen utspelar sig. Dela in de studerande i mindre grupper. Be dem göra en statybild som de tycker åskådliggör ordet "tradition". Titta på varandras statyer, låt dem sätta ord på sina tankar och känslor kring ordets innebörd. Samtala om hur statyerna representerar deras syn på traditioner.

Om du vill öppna upp diskussionen ytterligare så kan du dela in rummet i ett ja-, nej- och öppet svar hörn. Ställ följande frågor till de studerande och låt de som vill berätta mer om sina tankar kring deras svar.

- Är traditioner viktiga för dig?
- Är gemensamma traditioner viktiga för att ett samhälle ska fungera?
- Kan skillnader i traditioner leda till konflikter?
- Finns det traditioner idag som du anser är onödiga?

Avsluta med att ställa frågan: Vad händer om man bryter en tradition?

I pjäsen bryts en del traditioner, bland annat hur en man och en kvinna ska gå till väga för att inleda äktenskap. Be de studerande vara uppmärksamma på hur de upplever de ungas val och hur det påverkar dem i deras närhet i pjäsen. Syftet med övningen är att ge de studerande en mer färgad bild av traditioner och deras betydelse för gemenskapen.

ARGUMENTERA FÖR ELLER EMOT TRADITIONER

Dela in de studerande i två grupper. Låt grupperna välja en frivillig som är den som för ordet. Märk ut en boxningsring på golvet och be grupperna ställa sig på varsin sida om boxningsringen. Den som för ordet går in i mitten. Berätta att ena laget ska argumentera för och det andra emot traditioner. Låt det lag som är för traditioner börja argumenteringsmatchen med ett argument. De som är emot ska nu hitta på ett motargument som den som för talan för fram. Låt matchen fortsätta tills det inte finns fler sakliga argument att föra fram. Du agerar domare och avgör matchen. Du kan också hjälpa grupperna genom att ge respons på deras upplägg av argumentet. Talar argumentet till känslan, moralen eller förnuftet (ethos, pathos, logos)? Syftet med övningen är att skapa en situation där en diskussion kring traditioner är oundviklig och öppet dryfta för och nackdelar.

VAD ÄR VÅRA GEMENSAMMA NORMER?

Känner de studerande till vad normer är? Åskådliggör våra sociala och kulturella normer, läs högt meningarna nedan och låt de studerande fylla i meningarna genom att med hög röst avsluta meningen. Fanns där likheter / olikheter i deras svar? Hur tror de att en person från en annan kultur skulle svara? Det finns till exempel kulturer där man äter med händerna, där man går med skorna inomhus och där det anses oartigt att titta någon i ögonen.

1. När du äter använder du...
2. När du kommer hem till någon tar du av dig...

3. När du ska betala i en affär ställer du dig i...
4. När någon fyller år ger man...
5. Att svara i telefon när du fikar med dina kompisar tycker de flesta är...
6. Den vanligaste åldern för tjejer på reklamaffischer är...
7. Att ställa sig upp när en lärare kom in i klassrummet för 50 år sen var...
8. Den vanligaste hudfärgen på skådespelare i hollywoodfilmer är...
9. När någon säger tack brukar du svara...
10. Om någon skrattar på en begravning blir de flesta...
11. I kärleksfilmer är det ofta en kille som är tillsammans med en...
12. När du pratar med någon, tittar du ofta den...
13. De som har julgran har den ofta när det är...
14. Om jag vill säga något på lektionen måste jag...

Be de studerande vara uppmärksamma på vilka normer som de kan hitta i pjäsen. Vilka normer följer byborna i den fiktiva byn Anatefka där pjäsen utspelar sig? Syftet med övningen hjälpa de studerande förstå vad normer är och att normer inte alltid behöver vara negativa.

BETRAKTA NÅGON ANNANS NORM: HUR SER VI PÅ ARRANGERADE ÄKTENSKAP?

Lyssna på låten "Matchmaker" från filmen "Fiddler on the roof". Bakgrundshistorien till låten är att det i byn Anatefka finns en stark tradition som går ut på att det är en äktenskapsmäklerska är den som matchar ihop byns unga för giftermål. I familjen som pjäsen handlar om, så finns det tre döttrar som snart ska giftas bort till en man. Sången är en dialog mellan döttrarna och lyfter fram deras förväntningar och rädslor när det kommer till den norm de är uppväxta med. Låt de studerande lyssna på låten och se videon via Youtube (skriv in "Matchmaker" i sökrutan). Låt dem i grupper föversätta sången (bilaga 2) och analysera dess innehåll. Be varje grupp sammanfatta deras tankar kring arrangerade äktenskap. Syftet med övningen är att få de studerandes att ifrågasätta en del normer som finns inom vår och andras kulturer.

- Vad handlar sången om?
- Vilka känslor, tankar och frågor väcker den hos de studerande?
- Hur presenterar låttextern döttrarnas och kvinnans ställning i byn?
- Vad är de studerandes syn på arrangerat äktenskap?
- Finns det några fördelar med arrangerade äktenskap?
- Förekommer arrangerade äktenskap ännu idag?
- Finns det normer i vårt samhälle vi borde ifrågasätta?

VAD VÄRDERAR DU?

Våra värderingar påverkar vårt sätt att leva och de val vi gör i livet. När man följer sina egna värderingar känner man sig också lycklig. När någonting går emot ens egna värderingar kan det tvärtom kännas fel. När kände de studerande sig senast lycklig eller nöjd över något de gjort eller varit delaktig i? Har de erfarenheter om situationer där de tvärtom känt att något är fel? Dela in dem i mindre grupper och låt dem diskutera frågorna. Be dem göra statyer / stillbilder över konkreta situationer. Vilka värderingar dellar de? Låt dem presentera situationerna. Om någon i publiken håller med om situationen eller känner igen sig i den, be dem säga "plus en". Syftet med övningen är att ge de studerande möjlighet att reflektera kring sina egna värderingar.

EFTERARBETE

Här hittar du uppgifter som du kan göra tillsammans med ungdomarna efter teaterbesöket. Välj de uppgifter som inspirerar dig och ungdomarna. Diskutera gärna med dina kolleger hur ni på bästa sätt kan lyfta fram pjäsens innehåll, tematik och formspråk.

BEGRUNDA TEATERBESÖKET

SKRIV AV DIG

Den här uppgiften får gärna göras så nära teaterupplevelsen som möjligt, så att ungdomarnas känslor kring pjäsen sitter fräscht i minnet. Dela ut papper till de studerande. När alla är redo att börja skriva säger du: "Nu". Då ska alla börja skriva någonting om teaterupplevelsen. Man kanske inte har en aning om vad man ska skriva när man börjar, men det gäller att bara sätta igång och skriva ner det första man kommer att tänka på. Det kan handla om vilka tankar, frågor eller känslor som föreställningen väckte. Om det hände någonting speciellt i föreställningen som man reagerade på eller som de kommer ihåg väldigt tydligt. Det brukar lösa sig vart efter. De kommer inte att läsa texten högt så det finns ingen press på att prestera en bra text. När du säger till så sätter de ner pennan. Prata därefter om föreställningen innehåll, tematik och spelstil. Syftet med övningen är att de studerande ska få möjligheten att sätta ord på sina spontana tankar kring teaterupplevelsen.

MINNESRUNDA

Sätt er i ring. Gå sakligt igenom vad som hände i pjäsen. Låt en i gången fylla på händelseförloppet tills ni har kommit igenom hela pjäsen. Hjälp varandra om någon har svårt att komma ihåg. Syftet med övningen är att ge alla en möjlighet att minnas så mycket som möjligt av det som hände i föreställningen.

DAS ARTS

DasArts är ett magisterprogram i teater i Tyskland där man utvecklat en form av utvärdering för konstnärer kring deras konstnärliga arbete. Deras utvärderingsmetod har blivit populärt på det finlandssvenska teaterfältet och används flitigt på Wasa Teater. Det handlar om att utvärdera en konstupplevelse genom att objektifiera den och på så sätt kunna ge konstruktiv respons på innehållet till konstnären. Låt de studerande prova på att utvärdera er teaterupplevelse genom en förenklad form av denna metod. Placera ut två stora papper på golvet med frågorna: Vad fungerade? Vad behövdes? Dela ut post-it-lappar och låt de studerande skriva sina svar på lapparna. Ett svar per lapp. Låt dem använda så många lappar som de behöver. Fäst sedan lapparna under den fråga den svarar på. När alla är klara så kan ni titta på resultatet. Hur skulle de sammanfatta det? Kan de se några trender vad gäller deras svar? Ta gärna bild på lapparna eller sammanfatta en kort respons och skicka det till oss via email: sarah.bergkulla@wasateater.fi. Tacka de studerande för att de hjälpt oss utvärdera och på så sätt utveckla vår verksamhet. Var det någonting i pjäsen som nämndes som gruppen inte förstod? Ord, benämningar eller annat? Avsluta med att diskutera och eventuellt förklara det som de studerande inte kände de hängde med på vad gäller historiska händelser.

HUR FUNGERADE TEATERBESÖKET I SIN HELHET?

Vi är väldigt nyfikna på hur du och de studerande upplevde vårt nyrenoverade teaterhus. Gör gärna "Das Arts" kring teaterbesöket som helhet eller be de studerande göra en lista på tips på hur teatern kan förbättra deras upplevelse. Skicka gärna listan till oss via sarah.bergkulla@wasateater.fi.

VAD HÄNDE SEN?

UTFORSKA VÅR HISTORIA GENOM KARAKTÄRERNA I PJÄSEN

Hur tror de det gick för familjemedlemmarna i föreställningen? Låt dem i karaktär som en av döttrarna, deras män, föräldrarna eller äktenskapsmäklerskan skriva ett brev till sin hemby Anatefka. I breven ska de berätta om sitt liv efter flykten, om sina upplevelser under första och andra världskriget. På så sätt ges de studerande ett ypperligt tillfälle att förankra breven i historiska händelser. Låt dem söka eventuella sakuppgifter i vår historia som de behöver för att kunna utföra uppgiften. Syftet med övningen är att sätta pjäsens öppna slut i ett större historiskt, kulturellt och politiskt sammanhang.

Här nedan hittar du en kort sammanfattning av hur det slutade för några av karaktärerna i pjäsen. Där under finns även förslag på vad de studerande kan utforska.

Tzeitel, den äldsta dottern som gifte sig med skräddaren Motel. Det sista vi får veta om dem är att de är på väg till Warszawa. När de samlat ihop tillräckligt med pengar tänker de återansluta sig till familjen i Amerika. Exempel på tema att utforska: Förtalsen, koncentrationsläger i Warszawa

Hodel, mellandottern som förlovade sig med Perchik. Han blir tagen i Kiev och det sista vi vet av dem är att Hodel är på väg till honom och till ett arbetsläger i Sibirien. Exempel på tema att utforska: uppkomsten och expansionen av arbetslägren i Sibirien, Rysslands övergång till Sovjetunionen

Chava, den yngsta dottern som förälskar sig i den unge ryssen Fyedka. Det sista vi får veta av dem är att de är på väg till Krakow eftersom de inte kan stanna på en plats där människor blir illa behandlade. Exempel på tema att utforska: Polens historia från självständigt land till delningen mellan Sovjetunionen och Tyskland, koncentrationslägren Auschwitz och Płaszów som ligger nära Krakow

Tevye och Golde, föräldrarna, reser med de två yngsta döttrarna till Amerika för att söka lyckan där. Exempel på tema att utforska: kända judar som flydde till Amerika, Manhattan projektet

Yente tog sin flykt till Jerusalem för att bli äktenskapsmäklerska där. Exempel på tema att utforska: Israel-Palestina konflikten, Sionismen.

TRADIZIE!

Vilka tankar väckte föreställningen kring andra kulturers och religioners traditioner kontra våra egna seder och bruk? Samtala tillsammans emd de studerande. Väckte föreställningen frågor kring judendomens traditioner? Låt dem vara nyfikna och ta reda på. Övningarna nedan ger de studerande möjlighet att reflektera kring sina egna traditioner och traditioner som fenomen.

TÄND ETT LJUS

Tänd ett ljus i klassen och släck lamporna. Samtala med de studerande om vilka judiska traditioner de hade märkt till i föreställningen. Kommer de ihåg scenen där familjen firade sabbat och tände ljus? Att tända ett ljus för att fira, helga eller minnas någonting är en tradition som återkommer i många kulturer och på många olika sätt. Förr i tiden samlades vi också runt ljuslågan för att ta del av gemenskapen, utbyta erfarenheter och lyssna till berättelser. När tänder vi ett ljus idag? Har traditionen att tända ljus förändrats på något sätt? Titta på det tända ljuset i klassrummet. Vad ger det för känsla? Syftet med övningen är att de studerande ska få reflektera kring ljusets betydelse för oss och för alla andra som delar denna gemensamma ritual.

ÅSKÅDLIGGÖR UTECKLINGEN

Traditioner kan upplevas som någonting tryggt och återkommande, en ritual som man upprepar. Trots det så är våra traditioner i ständig förändring. Varje generation gör sitt avtryck på våra traditioner. Be dem ställa sig på kö. Låt den som är sist i kön hitta på en rörelse. Berätta att rörelsen representerar en tradition. Personen ska nu föra vidare traditionen till nästa generation. Knacka på nästa persons rygg, låt den vända sig om och se rörelsen utföras. Personen upprepar rörelsen och vänder därefter på sig och knackar på nästa persons rygg. Proceduren upprepas ända tills rörelsen nått ända fram till den första personen i kön. Denna upprepar rörelsen för alla. Titta på ursprungsrörelsen och jämför. Finns där olikheter? Likheter? Samtala om hur varje person sätter sitt avtryck på en tradition och därmed är våra traditioner i ständig förändring. Syftet med övningen är att åskådliggöra traditioners förändring på ett konkret sätt.

SE TILL ERA EGNA TRADITIONER

Dela in de studerande i mindre grupper och be dem göra en lista på traditioner som de följer, seder som de firar vid någon högtid. Känner de till bakgrunden till dessa traditioner? Låt den välja en tradition och forska kring dess historia.

- Varifrån kommer traditionen? Har den alltid sett likadan ut eller har den förändrats på något sätt genom vår historia? Kanske den har förändrats bara under de senaste generationerna?
- Hur ser den ut idag? Behövs den?

Låt dem sätta ihop ett minidrama med tre korta scener som berättar om traditionens ursprung, hur den utvecklats och hur den ser ut idag. Visa scenerna för varandra och samtala kring dem. Väckte efterforskningen några nya tankar kring våra traditioner, seder och bruk? Syftet med

övningen är att ta föreställningens frågeställningar kring traditioner närmare de studerandes egna varande.

JÄMFÖR TRADITIONER

Välj en högtid tillsammans i klassen. Det kan till exempel vara julafton, skolavslutningen eller halloween. Försök hitta en högtid som alla har gemensamt. Låt de studerande reflektera kring sin familjs egna traditioner kring denna högtid och summera ihop en kort berättelse - kanske klär de granen under en viss tid på julafton eller åker de alltid och köper glass efter att betygen delats ut på skolavslutningen? Låt de studerande gå runt och intervjua varandra kring deras traditioner. Deras uppgift är att hitta någon som har liknande traditioner som de själva och någon som firar högtiden på ett annat sätt än vad de gör. Finns där likheter och olikheter? Syftet med övningen är att göra de studerande uppmärksamma på att fast vi delar en tradition, så kan den se väldigt olika ut för olika människor.

UTVECKLA EN TRADITIONELL FOLKDANS

Miguel-Angel Fernandez är koreograf för Spelman på taket. Koreografierna är delvis baserade på efterforskningar han gjort kring traditionella folkdanser men även hans egen dansstil och bakgrund som dansare. Dela in de studerande i mindre grupper. Låt dem undersöka våra egna folkdanser och göra moderna tolkningar av dem. Kanske det kan bli en programpunkt till någon festlighet på skolan? Syftet är att de studerande ska lära sig mer om våra traditioner och se hur de kan utveckla dem till något de känner är modernt.

NORMEKRITISKT ARBETE

100 ÅR AV KÖNSROLLER

Det är inte någons fel att jämställdhetsproblemen finns, samtidigt är det allas eftersom vi dagligen är med och bidrar till att upprätthålla vissa strukturer. Tjejer och pojkar behandlas olika redan från födseln, där pojkar uppmanas att vara tuffa och hårdhudade, medan flickor ska vara ödmjuka och omtänksamma. Vilka normer kunde de studerande upptäcka i föreställningen? Samtala tillsammans. Be dem under rasten reflektera kring vilka normer det finns på er skola vad gäller fördelning av könsroller. Finns det någonting ni vill eller bör åtgärda för att skapa ett jämställt klimat? Gör en lista på åtgärder som ni presenterar för er rektor och diskutera de studerandes tankar i kollegiet. Syftet med övningen är att de unga själva ska vara med och påverka skolans arbete med könsroller och normer.

JAG DRÖMDE NÅGOT SÅ KONSTIGT INATT....

Vem har inte sagt eller hört det förut? Ibland har man kanske till och med tänkt "Vad är det för idé att jag lyssnar på det här, det är ju ändå bara fantasier?" I en scen får vi se hur Tevye icensätter en dröm som Golde sedan tolkar. Baserat på den drömmen så gör hon sedan ett beslut. Att se sina drömmar som budskap är någonting vi kan se till exempel se i bibeln och var mycket vanligt förr. Idag ser många det som meningslösa drömmarier. Vetenskapen har dock gett drömtydning nu en andra chans. Forskare tror nämligen att våra drömmar bär på viktiga ledtrådar vad gäller vår psykiska och fysiska hälsa.

Läs artikeln "Vad säger drömmarna om oss?" <https://www.forskning.se/2016/02/01/jakten-pa-drommarnas-betydelse/> (forskning.se, 2016) och diskutera dess innehåll. Kommer de studerande ihåg någonting som de drömt? Dela in dem i par och låt dem berätta sina drömmar för varandra. Uppmuntra dem att berätta med inlevelse och känsla. Tänk på kroppsspråk, gester och mimik för att göra drömmen så levande som möjligt. Låt den andre i paret försöka tyda drömmen. Är det en norm idag att avfärda drömmar som meningslöst dravvel? Syftet med övningen är att belysa hur samhället ser på drömmar idag, samtidigt som de unga får utveckla sin berättarförmåga.

VEM ÄR DE UTSATTA IDAG?

Judar världen över kämpar fortfarande för att få leva i trygghet i samhället. Se klippet som är länkat nedan. Klippet är taget från en intervju där en judisk familj i Sverige berättar om sin rädsla att öppet visa att de är judiska. Vilka tankar, känslor och frågor väcker det? Vilka andra grupper finns det idag som är utsatta för rasism, diskriminering och utanförskap? Har det blivit en norm att hat mot folkgrupper får förekomma? Så pass att vi inte lägger märke till det längre? Vad vill ni göra för att skapa en förändring? Vad kan de studerandes familj göra för att vara med och påverka? Ge dem i uppgift att diskutera frågan hemma och tillsammans komma på ett konkret plan för vad de kan göra där de bor. Syftet är att belysa judarnas situation idag och samtidigt lyfta fram andra utsatta folkgrupper i liknande situation

https://www.youtube.com/watch?v=uE_kbVhhQ1Q

Malou efter 10, 2018

RYSSKRÄCK

Det sista vi får veta av Hodel är att hon är på väg till ett arbetsläger i Sibiren där Perchik hålls fången. Vad känner ungdomarna till om arbetslägren i Sibirien? Vad har vi för bild av Sibirien och Ryssland idag? Dela in eleverna i mindre grupper. Låt dem hitta en fördom de har mot Ryssland och bygga en staty av sig själva som representerar den fördomen. Låt en grupp i gången visa sin staty och diskutera fördomen tillsammans. Är de värderingar som sitter i från tidigare generationers upplevelser? Är de fördomar som innehåller någon slags sanning? Efteråt kan ni till exempel se på videon nedan eller läsa tidningsartikeln som finns länkade nedan. Vilken bild ger dessa av dagens Ryssland?

Keyyo med Rheborg i Ryssland

Keyyo är en svensk youtuber och Johan Rheborg en svensk skådespelare och komiker. Tillsammans får vi följa med dem på deras resa in i Ryssland och till staden Omsk i Sibirien. Hon för att återbesöka sin födelsestad och han för att konfrontera sin rysskräck. Via länken hittar du sex stycken avsnitt som kan vara intressanta för ungdomarna att se. Avsnitt är 29 minuter långt. De kan se hela avsnitt eller så kan du välja ut delar som du tycker är intressanta.

<https://www.svtplay.se/keyyo-med-rheborg-i-ryssland>

Sveriges Television, 2019

Kaj Arnö: Vad lär oss Sibirien i dag – från Gulag till Instagram

"Förr förvisades folk till Sibirien, i dag Instagrammar man gamla Leninstatyer och vildvackra landskap.

Kaj Arnö bekantar sig med denna beryktade plats."

<https://svenska.yle.fi/artikel/2018/08/26/kaj-arno-vad-lar-oss-sibirien-i-dag-fran-gulag-till-instagram>

YLE, 2018

VAD VÄRDERAR VI HÖGST?

Hur förverkligar ni ert värdegrundsarbete på er skola? Pjäsen och övningarna nedan ger ett bra tillfälle att se över och diskutera skolans värdegrund. Uppmuntra ungdomarna att vara delaktiga och ta ansvar för hur de vill fungera tillsammans och med sin omgivning.

HJÄLP TEVYE HANTERA SITUATIONEN

Kommer ungdomarna ihåg scenen där Tevye går emot sin egen dotters önskan om att få gifta sig med en man som inte tillhör samma tro. Hur upplevde de att han hanterade situationen? I bilaga 3 hittar du scenen mellan dottern och fadern. Välj två skådespelare och spela upp scenen i klassrummet. Låt publiken agera rådgivare åt fadern. Hur skulle man kunna ändra scenen så att klyftan mellan fadern och dottern inte uppstår. Tycker de att dottern borde följt gruppens gemensamma överenskommelse eller var det rätt att hon valde sin egen väg? Vad innebär det att vi kör vårt eget race? Finns det fördelar med att tänka på gemenskapen framom att söka ens egen lycka? Spela upp scenen flera gånger med många olika lösningar. Syftet med övningen är att låts de studerande undersöka hur de kan hantera situationer där två värderingar står mot varandra.

HUR LÅNGT FÅR VI GÅ I JAKTEN PÅ VÅR EGEN LYCKA?

Alla tre döttrarna i familjen valde att gå emot de traditioner som var utstakade för dem av tidigare generationer när det kom till att gifta sig. Motel sade i pjäsen att även en skräddare är värd att leva lycklig. Men hur långt kan man gå för att nå sin egen lycka? Fadern visste ju att han i och med sin välsignelse gick emot de värderingar och de sociala normer hans religion och folk stått för. Vilka ringar på vattnet gav det? Han satte gränsen vid sin yngsta dotters önskemål om att gifta sig utanför deras tro. Diskussionen öppnar upp för ett moraliskt och etiskt dilemma: I vilken utsträckning får jag förverkliga mig själv? Kan jag göra det på bekostad av andra? Samtala om frågorna med de unga. Kan ni hitta exempel bland era dagstidningar, nyheter på nätet där politiker eller andra offentliga personer offrat någon annan / gemensamma värderingar för att nå sin egen lycka eller framgång? Syftet med övningen är att de studerande ska få granska sina egna värderingar och ställa dem i relation till andra.

VAD VILL DU GE TILL NÄSTA GENERATION?

Världen och samhället är i ständig förändring och varje generation har sin egen problematik som de måste ta itu med. Låt de unga intervjua sina föräldrar och sina mor- eller farföräldrar. Hur såg världen ut när de var unga? Vilka framtidsförhoppningar hade de? Vilka utmaningar hade de? Vad var viktigt för dem? Uppmuntra dem att tänka både på individnivå och på samhället i stort. Låt de studerande jämföra deras svar med sina egna reflektioner kring samma frågor. Hur ser världen ut idag? Vad har deras generation för framtidsförhoppningar och utmaningar? Vad är viktigt för dem? Be dem sammanfatta de tankar som intervjuerna och de egna reflektionerna gett dem till ett budskap kring hur de vill handla för att skapa en bättre värld. Låt dem hitta på ett eget kreativt sätt att framföra budskapet i klassen. Är det till exempel med en sång, en dikt, en staty? Syftet med övningen är att sporra de studerande att stå upp för och handla enligt de värderingar som de står för.

VAR EN INFLUENSER

“VARFÖR SKA JAG BRY MITT HUVUD OM YTTERVÄRLDEN?”

- replik till Perchik, från första akten i föreställningen

Under föreställningen ges en del hintar om att man väljer att vända bort blicken istället för att möta ett problem. Kommer de unga på fler ställen i föreställningen än den som ges i rubriken? Idag kan vi se Greta Thunberg och klimatförändringen som ett hett ämne. Titta på videon nedan (engelska). Låt de studerande efteråt fundera på vad de brinner för. Vad vill de att deras generation ska stå upp för? Vad vill du lämna för avtryck på världen? Låt dem skriva ett tal som de framför i klassen. Övningen handlar om att väcka reflektioner kring huruvida vi bör ha gemensamma strävanden eller om var och en bör sköta sitt.

<https://www.youtube.com/watch?v=bSUyHVKUTFo>

Greta Thunberg on the Climate Fight: “If We Can Save the Banks, Then We Can Save the World”
Youtube, The Intercept, 2019

Tips! Om ni vill samtala kring frågan ytterligare: Se bakåt i vår historia och på idag. Har vi människor lärt oss någonting eller upprepar vi samma misstag fast i nya kontexter?

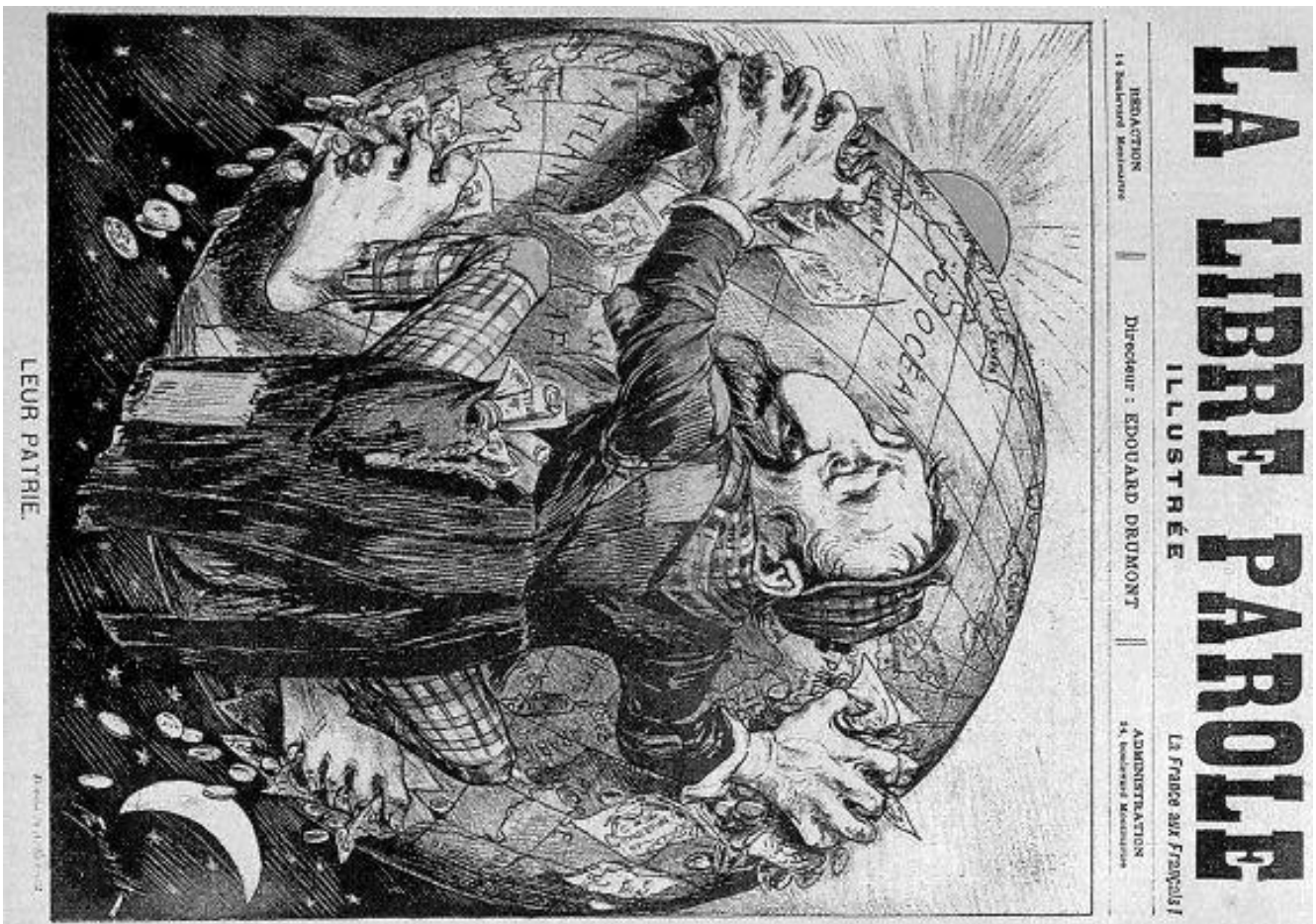
VAD ÄR KÄRLEK?

JAG ÄLSKAR DIG

“Jag älskar dig” heter sången som Golde och Tevye sjunger för varandra när de för första gången efter 25 år bedyrar sin kärlek för varandra. “Jag älskar dig” är tre ord som kan vara lika svåra att uttala idag som för 100 år sedan. Idag skickar vi dock ganska enkelt ett hjärta till någon, en kram eller en slängkyss med en enda bild. Men hur lätt är det att säga det ansikte mot ansikte? Låt eleverna skriva ett textmeddelande till någon de tycker mycket om, det kan vara en förälder ett syskon eller någon annan person. Be dem sätta ord på sina känslor för den personen eller använda emoji:s. Låt dem skicka meddelandet och be om ett svar. Hur kändes det att öppna upp sina egna känslor? Be dem sedan säga samma sak ansikte mot ansikte. Hur kändes det?

VAD ÄR DET VIKTIGASTE PÅ JORDEN?

Låt de studerande sätta sig i ring. Tänd gärna ett ljud i mitten av ringen för att skapa god koncentration. Tänk på hur du kan skapa en öppen och tillåtande atmosfär, så att alla känner sig trygga i klassen. Använd dig av en sten eller annat föremål som kan passas runt i ringen. Ställ de unga frågan: I slutändan, vad är det viktigaste i livet? Låt dem reflektera en stund och sedan i tur och ordning berätta. Den som håller i stenen är den som berättar. Syftet med övningen är att öppna upp de studerande sinne och uppmuntra till eftertanke. Inge hopp om framtiden, upptäcka sina egna och alla andras prioriteringar. Ta in vad det är som egentligen är viktigast i livet.

Matchmaker, Matchmaker,
Make me a match,
Find me a find,
catch me a catch
Matchmaker, Matchmaker
Look through your book,
And make me a perfect match

Chava:

Matchmaker, Matchmaker,
I'll bring the veil,
You bring the groom,
Slender and pale.
Bring me a ring for I'm longing to be,
The envy of all I see.

Hodel:

For Papa,
Make him a scholar.

Chava:

For mama,
Make him rich as a king.

Chava and Hodel:

For me, well,
I wouldn't holler
If he were as handsome as anything.
Matchmaker, Matchmaker,
Make me a match,
Find me a find,
Catch me a catch,
Night after night in the dark I'm alone
So find me match,
Of my own.
(spoken)

Tzeitel:

Since when are you in a match, Chava? I thought you
just had your eye on your books.
Tzeitel con't:
And you have your eye on the Rabbi's son.

Hodel:

Well, why not?
We only have one Rabbi and he only has one son.
Why shouldn't I want the best?

Tzeitel:

Because you're a girl from a poor family.
So whatever Yenta brings, you'll take, right?
Of course right!
Hodel, oh Hodel,
Have I made a match for you!
He's handsome, he's young!
Alright, he's 62.
But he's a nice man, a good catch, true?

True.

I promise you'll be happy,
And even if you're not,
There's more to life than that—
Don't ask me what.
Chava, I found him.
Won't you be a lucky bride!
He's handsome, he's tall,
That is from side to side.
But he's a nice man, a good catch, right?
Right.
You heard he has a temper.
He'll beat you every night,
But only when he's sober,
So you'll be alright.
Did you think you'd get a prince?
Well I'll find the best I can.
With no dowry, no money, no family background
Be glad you got a man!

Chava:

Matchmaker, Matchmaker,
You know that I'm
Still very young.
Please, take your time.

Hodel:

Up to this minute,
I misunderstood
That I could get stuck for good.

Chava and Hodel:

Dear Yente,
See that he's gentle
Remember,
You were also a bride.
It's not that
I'm sentimental

Chava and Hodel and Tzeitel:

It's just that I'm terrified!
Matchmaker, Matchmaker,
Plan me no plans
I'm in no rush
Maybe I've learned
Playing with matches
A girl can get burned
So,
Bring me no ring
Groom me no groom
Find me no find
Catch me no catch
Unless he's a matchless match

SCEN 30

CHAVA

Pappa... jag vill prata med Dig... Pappa vänta... lyssna åtminstone på mej... förlåt oss och ge oss din välsignelse...

TEVYE

(Mot himlen.)

Ge dem min välsignelse? Hur ska jag kunna ge dem min välsignelse? Då förnekar ja ju allting jag tror på. Å andra sidan... kan jag förneka mitt eget barn? Å andra sidan – hur ska jag kunna förneka min egen tro, mitt folk? Om jag går så långt kanske Herrens jord nekar bära mina fötter. Å andra sidan... nej, det finns ingen andra sida. Nej Chava! NEJ, NEJ, NEJ!

(Tevye ut med kärran)

CHAVA

Pappa, pappa!

FOLK

(Off-stage. Sakta medan Chava gör sorti)

TRADIZIE, TRADIZIE, TRADIZIE.